

AZIJSKI PACIFIK – GLOBALNI KONFLIKTNI POTENCIJAL

Pregledni naučni članak

DOI: 10.7251/DEF1740001S	COBISS.RS-ID 6880792	UDK 327::911.3(5)
--------------------------	----------------------	-------------------

Vanr. prof. dr Stanislav Stojanović¹

Institut za strategijska istraživanja, Ministarstvo odbrane Republike Srbije

Žikica Bardžić

Institut za strategijska istraživanja, Ministarstvo odbrane Republike Srbije

Apstrakt:

Rad razmatra Azijsko-pacifički region koji sa svojim geopolitičkim i geostrategijskim karakteristikama spada u red najznačajnijih prostora savremenog sveta, pa dinamika i karakter procesa koji se u njemu odvijaju imaju ogromne implikacije na međunarodnu politiku. Polazna hipoteza rada jeste da snažni potencijali koje Azijski Pacifik poseduje otvaraju mogućnost da on postane istinski predvodnik sveukupnog progressa u svetu, ali konflikti koji na tom prostoru postoje, od kojih su najdestruktivniji teritorijalni sporovi, nose isto tako potencijal za konfrontaciju globalnih razmera.

Geostrategijski značaj, transportni koridori, ogromne rezerve nafte i gasa, najveća koncentracija ljudskih resursa, kao i visoka tehnološka dostignuća čine da region Azijskog Pacifika izrasta u jedan od najsnažnijih pokretača razvoja i progressa savremenog sveta. Takva jedinstvena pozicija Azijskog Pacifika doprinosi snažnoj koncentraciji interesa međunarodne politike na taj region. Naravno, Azijski Pacifik je prostor gde se sukobljavaju i najznačajniji geopolitički i geostrategijski interesi najznačajnijih aktera savremene međunarodne politike. Te okolnosti čine da u bezbednosnom smislu taj region bude jedan od bezbednosno najosetljivijih prostora savremenog sveta. Primarni razlozi sukoba su ekonomski kao i geostrateške osobenosti tog prostora. Na vrhu brojnih i kompleksnih problema Azijskog Pacifika su konfliktni odnosi Kine i SAD, koji primarno određuju i karakter odnosa u regionu.

Autori zaključuju da američko-kineski rivalitet i nadmetanje koji imaju progresivnu tendenciju su nezaustavljivi i svojom kompleksnošću teško kontrolisani, tako da postoji realna opasnost radikalizacije njihovih odnosa, uz istovremenu radikalizaciju odnosa

¹ Korespondent: vanr. prof. dr Stanislav Stojanović, Institut za strategijska istraživanja, Ministarstvo odbrane Republika Srbije, e-mail: stanislav.stojanovic@mod.gov.rs.

u celom regionu. Sve to doprinosi da su odnosi u regionu Azijskog Pacifika veoma komplikovani, često nejasni i neizbalansirani i potencijalno eksplozivni što bi region ogromne strateške važnosti gurnuli u lavirint višestruke nestabilnosti čije bi implikacije imale snažan odraz na bezbednost u svetu. Dolazak nove američke administracije najavljuje zaoštavanje nadmetanja SAD sa Kinom kao svojim glavnim takmacem čime se raste neizvesnost u pogledu budućih bezbednosnih trendova na prostoru Azijskog Pacifika.

Ključne reči: *Geopolitika, resursi, sporovi, nestabilnost, Kina, SAD*

UVOD

Jednu od najvećih geopolitičkih promena krajem prve decenije 21. veka predstavlja pomeranje geostrategijskog centra sa Evroatlantskog na Azijsko - pacifički region. Meteorski uspon Narodne Republike Kine među vodeće svetske sile i intenziviranja interesovanja SAD za Azijsko - pacifički region, snažno su doprineli da Azijski Pacifik sve više zadobija ulogu novog globalnog geopolitičkog centra, nagovestivši kraj zapadne globalne dominacije i pomeranje Istoka ka centru globalne moći. (Bženžinski, 2013)

Prostorni, akvatorijski i demografski potencijali, energetski i drugi resursi i na njima zasnovani razvojni potencijali snažno doprinose geopolitičkoj osobenosti Azijskog Pacifika. Taj region čini više od 50 zemalja sa skoro četiri milijarde stanovnika, što znači da više od polovine svetskog stanovništva živi na tom prostoru. Tu se nalaze četiri najmnogoljudnije zemlje sveta - Kina, Indija, SAD i Indonezija, kao i četiri najveće zemlje po površini - Rusija, Kanada, Kina i SAD. Pored toga, na tom prostoru se nalaze i tri najače ekonomske sile - SAD, Kina i Japan. Ekonomska moć 21 članice APEC-a obuhvata skoro 54% svetske ekonomske moći, a četvrtina svetskog bruto domaćeg proizvoda se stvara na prostoru Azijskog Pacifika (Lai, 2013). Dovoljno je istaći da se na tom prostoru nalazi sedam od deset najačih vojnih sila i da je tu skoncentrisano više od pola svetske ekonomije. Takođe, Azijsko-pacifički region poseduje ogroman razvojni potencijal jer obuhvata Kinu, Indiju i zemlje jugoistočne Azije sa mladom i visoko takmičarskom populacijom. Ove zemlje čine tržište koje se brzo razvija, ima velike ljudske resurse i veliku potražnju. Pojava Kine kao ekonomske sile koja ima rast kakvo ijedno društvo do sada nije imalao, (Koker, 2006) jeste najbolja potvrda o razvojnoj dinamici tog prostora. Uz ovu činjenicu ide i stav da su zemlje centralne i jugoistočne Azije, Rusija, Australija i Kanada, zemlje koje imaju bogate prirodne resurse, a SAD i Japan zemlje koje imaju visoku tehnologiju i iskustvo upravljanja. Današnji najveći uvoznici nafte, uglja i drugih energenata, su takođe koncentrisani u ovom regionu. Svi najprometniji vazdušni, pomorski koridori i putevi su zbog toga koncentrisani na tom prostoru što doprinosi da je on postao globalni industrijski, proizvodni i distributerski centar. Upravo zato Azijsko-pacifički regiona je po svim parametrima danas ekonomski najdinamičniji region u svetu i jedna od najatraktivnijih destinacija za strane investicije u saobraćaju, trgovini, opremanju i mnogim drugim privrednim oblastima (Lai, 2013). Otuda mnogo razloga da se tvrdi da se pozicija svetskog ekonomskog čvorišta sa Atlanskog premešta u region Azijskog Pacifika.

Od početka šezdesetih godina prošlog veka na ovom prostoru su pronađena velika nalazišta energenata i minerala, pa je naglo porastao interes mnogih država za njihovom eksploatacijom. Istočnokinesko i Južnokinesko more predstavljaju prostore na kojima su otkrivena značajna nalazišta gasa i nafte, pri čemu se smatra da se na Južno kineskom moru nalazi jedno od tri najveća polja nafte i gasa na svetu, koja se nalaze ispod morske površine. Posebno je značajno napomenuti da Istočno kinesko more predstavlja predvorje tihookeanskog basena, pa primerena pozicioniranost na njemu predstavlja izuzetnu stratešku privilegovanost. Takođe, Južno kinesko more je poznato i kao „raskrsnica na Dalekom istoku”. Poznato je da više od 25% svetske trgovine koja ide pomorskom putem prolazi kroz Južno kinesko more. Poseban značaj u tom smislu ima „Malajski prolaz” jer je blisko vezan sa energetsom bezbednošću Kine i Japana. Skoro 80% nafte koja se uvozi u Kinu prođe kroz taj moreuz i Južno kinesko more, a zbog značaja taj prolaz se u Japanu naziva i „linijom života”.

Istovremeno, Azijski Pacifik je region izraženih kontradikcija i mnoštva protivrečnih tendencija zbog izuzetne složene geopolitičke i geostrategijske osobenosti. To je region u kome države praktikuju različite koncepte društvenog i političkog ustrojstva, različitog su stepena ekonomskog razvoja, različitih verskih opredeljenja, region pomorskih i kopnenih sila. Kina, Severna Koreja i Vijetnam su zemlje koje u različitim varijetetima istrajavaju na socijalistikom konceptu društvene organizacije, dok su SAD, Japan i Južna Koreja tipične kapitalističke zemlje, a dok Rusija, Indija i zemlje u centralnoj Aziji predstavljaju zemlje koje imaju mešoviti državni sistem. U ovom regionu su zastupljene zemlje sa svim stepenima razvijenosti i bogatstva, od najbogatijih do najsiromašnijih. Po pitanju religije i kulture, u zemljama regiona su prisutne sve svetske religije, od hrišćanstva i islama do budizma i taoizma. Istovremeno, u regionu je prisutan ogroman broj različitih jezika i tradicija, a razlike u regionu su uočljive i po pitanju karakterističnih sposobnosti oružanih snaga, pa su tako SAD i Japan, tradicionalno jake pomorske sile, dok su Kina i Rusija, tradicionalna jake kopnene sile (Šenhua, 2013).

Specifičnost regiona su brojni sporovi i sukobi koji poseduju destruktivan potencijal i koji taj region čine u bezbednosnom smislu veoma osetljivim. Aktuelni sporovi su sporovi oko suvereniteta nad određenim teritorijama, podeljenost na Korejskom poluostrvu, problem statusa kineske provincije Tajvan, uključujući i istorijski nezavršene rasprave o japanskoj invaziji i okupaciji država u regionu u Drugom svetskom ratu. Ekonomski i politički značaj Istočnog i Južnog kineskog mora je ogroman, pa su nadležnosti oko morskih površina, njihovih ogromnih resursa i njihovih komunikacijskih potencijala jedan od glavnih razloga za sporove i sukobe u Azijskom pacifiku. Najznačajniji teritorijalni sporovi oko Istočnog kineskog mora uglavnom se tiču odnosa Kine, Južne Koreje i Japana, a podela „isključivog ekonomskog pojasa” je glavni problem za sve tri zemlje, što znači da su u osnovi problema ekonomski interesi. Teritorijalni sporovi Rusije i Japana uključuju i snažnu geostrategijsku komponentu, imajući u vidu značaj Kurilskih ostrva za neograničen pristup Tihom okeanu. Posebnu težinu ima stanje „zamrznutog sukoba” na Korejskom poluostrvu, što je jedan od rezultata Hladnog rata pedesetih godina prošlog veka,² gde svaka promena, imajući u vidu posebno izražene interese velikih sila, ujedno je i simbol promene cele geostrategijske strukture u severoistočnoj Aziji. Kada je reč o

² Vojna linija razgraničenja između Severne i Južne Koreje predstavljala je granicu gde su Sjedinjene države i Sovjetski Savez prihvatili predaju japanskih snaga na kraju Drugog svetskog rata.

prirodi konfliktnog potencijala Južnog kineskog mora pitanja energetike i morskih puteva čini suštinu sporova i problema u Južnom kineskom moru i u te rivalitete i nadmetanja uključene su sve obalne države tog mora, čineći taj prostor izrazito nestabilnim. Ako se tome doda i dugotrajan rivalitet Kine i Indije koji je prožet izraženim antagonizmima povodom njihove strateške pozicioniranosti u Indijskom okeanu, onda se u punoj meri može sagdati izražena nestabilnost Azijskog Pacifika.

Tranzicija moći na relaciji SAD- Kina, kao i pomeranje geopolitičkog težišta SAD prema Azijskom pacifiku dugoročno dodatno komplikuje odnose u Azijsko- pacifičkom regionu, (Lai, 2013) suštinski određujući okvire delovanja i sukobe manje značajnih aktera u regionu. Drugim rečima, kompleksnost odnosa država i njihovi brojni sukobi i konflikti u regionu Azijskog Pacifika nalaze se u senci tinjajućeg sukoba Kine i SAD, odnosno, velike igre na Pacifiku koja se svodi na kinesko-američkog nadmetanja oko strateškog morskog pozicioniranja ali i globalnog liderstava. Kina, koja se sve očiglednije kandidovala za izazivača globalnom lideru i SAD koje više ne mogu tako lako kao ranije da za svoje interese instrumentalizuju ne samo ostale geostrateške igrače, već i manje moćne geopolitičke stožere. (Stepić, 2/2014) Na jednom od ključnih čvorišta globalne dominacije SAD i na prostoru kojim se preveze robe u vrednosti od pet hiljada milijardi dolara godišnje intenzivira se strateško nadmetanje hegemonu u opadanju, SAD, i njenog izazivača, Kine. Rastuće samopouzdanje Kine, ali i neporecivo dezavuisanje snage Američkog svetskog poretka, stvara kontekst opasnih eskalacija koje ovaj region, od zone ekonomskog optimizma, mogu pretvoriti u pretnju globalnom miru. (Politika, 14/12/2011) Upravo zbog toga odnos Kine i SAD postaje definišući faktor odnosa između država Azijskog Pacifika, drugim rečima, njihovi odnosi čine okosnicu savremenog geopolitičkog sistema ovog regiona i najdirektnije određuju karakter i dinamiku promena u njemu.

Više je nego jasno da su trendovi u Azijskom Pacifiku snažno pomešani i kompleksni. S jedne strane ogroman potencijal da Azijski Pacifik postane istinski globalni motor razvoja u 21. veku i, s druge strane, brojni rizici od konflikata, od kojih su najdestruktivniji teritorijalni sporovi koji predstavljaju urgentno bezbednosno pitanje ne samo regiona.

GLAVNI AKTERI AZIJSKOG PACIFIKA

Pojam „Azijski Pacifik” koji je nekada obuhvatao prostor koji se poklapao sa tradicionalnim pojmom „Daleki istok” danas više nije prostor koji je ograničen starim dimenzijama niti više označava tradicionalni geografski pojam, već geopolitički prostor koji se neprekidno menja, odnosno, čija se geopolitička dimenzija stalno uvećava. Iako je teško precizno odrediti koji je to broj međunarodnih aktera prisutan na tom prostoru, nesumnjivo Azijski Pacifik podrazumeva *prosto* (Lai, 2013) Severnoistočne Azije, odnosno Kinu, Južnu i Severnu Koreju i Japan, kao i jugoistočnu Aziju, uključujući deset zemalja ASEAN-a (Lai, 2013), Istočni Timor, Australiju i Novi Zeland. Često ovaj region uključuje i deo Rusije na Dalekom istoku i južnu Aziju, odnosno Indiju, Pakistan, Bangladeš, Butan, Maldive, Nepal i Šri lanku, a u najširem smislu region obuhvata i Severnu i Južnu Ameriku, odnosno region na obalama Pacifika.

Slika br. 1. Zemlje u Azijsko-pacifičkom regionu u užem smislu-tamno zeleno: zemlje koje su uvek u regionu, svetlo zeleno: zemlje koje se često uključuju u sastav regiona

I pored činjenice da se na ovom prostoru nalazi više od 50 država savremenog sveta, jasno je da sve one nemaju podjednaki uticaj na odnose u Azijskom Pacifiku, što je pre svega povezano sa kapaciteteom moći kojim raspolažu. Nema dileme da SAD i Kina i njihovo spoljnopolitičko delovanje predstavljaju definišuće faktore Azijskog Pacifika, a njihovo nadmetanje i rivalitet je u osnovi narastajućeg konfliktnog potencijala regiona. U tom kontekstu, danas niko više ne osporava da najveću promenu u međunarodnoj politici, posebno u politici prema Azijskom Pacifiku, predstavlja meteorski uspon Kine i njena sve uočljivija namera da vodi globalnu politiku. Nijedna druga zemlja, kako zaključuje Kejgan, nije brže prešla put od slabosti do snage, (Kejgan, 2009), zbog čega će u godinama koje dolaze SAD sve teže moći da zadrže svoju izuzetnu ulogu u svetu (Bremer, 2006).

Interesantno je zapaziti da Kina sve do 20. veka nije pokazivala želju za otvaranjem. Njeno i tada brojno stanovništvo, ogromna teritorija, mogućnost ekonomske samodovoljnosti, kao i viševekovno samoizgrađivana kulturna posebnost činili su je posebnim svetom. Tako je Kina kao najstarija postojeća civilizacija i država čije je stanovništvo činilo četvrtinu svetske populacije, ostajala svet za sebe, kao drugačije čovečanstvo, nedokučiva za merila Zapada.(Avijucki, 2009) Društvena i ekonomska modernizacija i otvaranje prema svetu koje započelo poslednjih decenija 20. veka otvorilo je prostore za ubrazni razvoj Kine i njeno pozicioniranje u red vodećih globalnih sila. Njen međunarodni uticaj se širi i globalno i regionalno, a skoro dvocifreni razvoj BDP i ubrzani ekonomski razvoj doprineo je da se ona, već danas, prema pokazateljima ekonomske moći svrstava uz SAD, a po nekima ga i prevazilazi.

U osnovi kineske strategije razvoja u miru koja je u osnovi njene globalne afirmacije jeste opredeljenjeda jača svoje ukupne kapacitete i da širi svoj međunarodni uticaj, dosledno se oslanjajući na obazrivo i pažljivo upravljanje svog spoljnopolitičkog delovanja. (Vang, Song, 2009) Drugim rečima, Kina nastoji da izraste u ekonomsku velisilu kombinujući znanje i tržišnu ekonomiju zbog čega joj treba mnogo intenzivnija komunikacija sa ostalim svetom, ali i potreba da sačuva osobenost svog civilizacijskog diskursa. Ona nastoji da svoje geopolitičke ambicije ostvaruje pre svega putem ekonomske

ekspanzije i da tako širi svoj uticaj na prostore Azije, Afrike, Evrope i Amerike. Kina nema ambicije da osvaja nove teritorije ali očuvanje teritorijalne celovitosti smatra vrhovnim nacionalnim interesom, pa zato vraćanje Tajvana u svoje okvire predstavlja njen glavni geopolitički zadatak. Takođe, strateški interes Kine je da ostvari prevlast na Istočnokineskom i Južnokineskom moru i kontrolu ostrva i zaliva kao važnom preduslovu za neutralisanje američkog uticaja ali i za njeno značajnije pozicioniranje na Tihom okeanu, kao ekskluzivno „američkom” okeanu.

Nesumnjivo, geopolitički aspekti uspona Kine, kako njene fizičko-geografske i demografske karakteristike, tako i njen sveukupni društveni razvoj i ekonomski progres čine da ona postane i bude jedan od dominantnih geopolitičkih aktera savremene svetske politike. Za mnoge iz kineske ekonomske inicijative „Jedan pojas jedan put” (One Belt, One road), koja stremi povezivanju evroazijskog kopna i plovnih puteva mogu se naslutiti ambicije za njenim globalnim pozicioniranjem. (Zorko, 2016) Povezivanje evroazijske mase kopnenih i morskih puteva ima jasnu geopolitičku ambiciju, pri čemu u osnovi tog povezivanja Kina vidi ekonomiju. Istovremeno, kineske akcije u Istočnokineskom i Južnokineskom moru pokazuju da ona postojano širi svoj geopolitičku ulogu u Pacifiku i postojano povećava uticaj, na strategiju i vojni razvoj ostalih azijskih sila. (Kordesman, 2016) Kinesko izrastanje u globalnu ekonomsku silu, posebno sve izraženije liderstvo na Azijskom Pacifiku imaju glavni uticaj na njen odnos sa SAD i njenim susedima. Čini se da je danas sve manje nepoznanica da li ovaj, ne samo demografski džin izrasta u potencijalnog rivala SAD koji može da se suprotstavi njenoj hegemoniji, postajući ekonomska super sila (Avijucki, 2009).

Kad je reč o pretpostavkama kineskog ubrzanog razvoja, onda pitanje energenata i resursa predstavlja jedno od njenih osnovnih problema. Kineska ekonomija kao druga ekonomija sveta koja je izrasla na izvozno orijentisanim industrijama i velikim potrošačima energenata, postaje ranjiva zbog bržeg rasta potrošnje energije od ukupnog rasta ekonomije, a naročito od brže proizvodnje energije, što je čini zavisnom od povećanog uvoza. (Mitrović, Trailović, 2/2014) Otuda njena snažna strateška zainteresovanost za resurse Azijskog Pacifika, ali i za strateško partnerstvo sa zemljama Centralne Azije, (Kilibarda, 2016) pre svega sa Kazahstanom i Mongolijom, kao i resurse Bliskog istoka, Afrike i Evrope i puteve koji vode prema njima. Geopolitičke i bezbednosne posledice kineskog nastojanja da obezbedi ili poveća energetska bezbednost podstiču snažna podozrenja i protivljenja u regionu, budući da se kineska ambicija sudara sa sličnim ili istovetnim nastojanjima SAD kao globale super sile, ali i regionalnih sila, poput Japana, Indije. Poznato je da jačanje kineske pomorske moći koje je imalo za cilj da se osposobi da efikasno kontroliše komunikacijske linije i rute za transport nafte od Persijskog zaliva, preko Indijskog okeana, sve do svojih luka, izazvalo snažnu i multiplikovanu reakciju Japana i drugih američkih saveznika u regionu i dalo spoljni podsticaj za novi talas trke u naoružanju u ovom delu sveta.

U Beloj knjizi koju je objavila sredinom januara 2017. godine, Kina iskazuje svoju spremnost da preuzme veću odgovornost za obezbeđivanje veće sigurnosti u svetu, posebno na Azijskom Pacifiku. Bez obzira što u osnovi kineskog pogleda na mir i stabilnost Azijskog pacifika jeste koncept zajedničke bezbednosti, koji podrazumeva novi sistem dijaloga i stvaranje međunarodnih i regionalnih pravila, u Beloj knjizi se naglašava nedvosmisleno opredeljenje Kine da dalje jača svoje vojne potencijale, kako bi kineska armija dostigla nivo koji odgovara međunarodnom status te zemlje. Kroz restruktiranje

vojne organizacije i primenu najsavremenijih dostignuća tehnološke revolucije i mrežno-centrnog ratovanja, modernizaciju vazduhoplovnih snaga, sistema PVO, balističke rakete srednjeg dometa, mornaričke avijacije i rastuće flote sa nosačima aviona, Kina se približava leaderskoj poziciji među vojnim silama, što joj otvara prostore za delotvorniju politiku u Azijskom pacifiku i odlučniji zahtevi sa teritorijalnim zahtevima.³

Istovremeno, Dokument jasno nagoveštava da napredak Kine i njeno globalno liderstvo je povezano s njenom sposobnošću da kontroliše mora i da pre svega na Azijskom pacifiku usmerava odnose prema vlastitim pravilima. Otuda, imajući u vidu da je Kina preventivno kopnena zemlja, razvoj njenih orižanih sila mora da ima snažan fokus na razvoj mornarice. Sasvim sigurno, ova ambicija vodi veoma oštrom sukobu sa interesima SAD koje nisu spremne da svoju dugo negovanu poziciju dobrovoljno napuste. Kina je spremna da preduzme neophodne mere i odgovor na provokativne akcije koje ugrožavaju suverenitet i teritorijalni integritet ili pomorska prava i interese. Ona naglašava svoj negativan stav prema američkom vojnom prisustvu na japanskim ostrvima i Južnoj Koreji. Kao posebno opasnu aktivnost vidi postavljanje raketnog sistema u Južnoj Koreji, i njeno ponašanje u pogledu zaoštavanja odnosa sa Severnom Korejom.

Osobenosti Azijskog Pacifika, posebno uverljivi pokazatelji uspona Azijsko-pacifičkih zemalja, sve više sugerišu zaključak da se budućnost sveta rešava na Azijskom pacifiku, odnosno da budućnost sveta pripada Pacifiku (Koker, 2008). Ta okolnost koja podrazumeva borbu za očuvanje u dobroj meri nagriženog američkog prestiža i slabljenja njene moralne nadmoći, uticali su na snažno redefinisavanje odnosa SAD prema tom regionu i podstakli i povratak na Azijski Pacifik. U prilog takvom redefinisavanju stoji i činjenica da je ekonomska budućnost SAD snažno povezana sa regionom Azijskog Pacifika i da one polovinu društvenog proizvoda planiraju da ostvare u Aziji. Početkom 2010. godine, Hilari Klinton, bivši američki državni sekretar, je tim povodom kazala: „Azijsko-pacifički region je osa svetske politike i ekonomije. Da bi Amerika dalje držala status liderstva u ovom regionu, ojačaće i ekonomski i stratejski paternerski odnos u azijskom Pacifiku” (Koker, 2008). Takvo opredeljenje se zasniva na uverenju da se pitanja globalnog liderstva SAD ne rešavaju na Atlantiku već na Pacifiku, to jest SAD mogu da budu kreator svetske istorije samo ako Pacifik postane pozornica njene buduće energije, a ona glavni protagonist u pacifičkoj priči. (Koker, 2008) Nema dileme da je Kina bila pokretačka sila takvog zaokreta u spoljnopolitičkom delovanju SAD, zbog čega je realno očekivati da i dalje budu rivali, odnosno da će se boriti „boriti se tiho dok mogu” i da će njihov međusobni konfliktni potencijal da raste (Kilibarda, Mladenović, Ajzenhamer, 2014).

SAD su aktivirale strategiju povratka u Azijsko-pacifički region, s ciljem izgradnje pouzdanijih ekonomskih, političkih i vojno-bezbednosnih odnosa sa državama tog regiona. Jasna ambicija takvih nastojanja jeste da Amerika bude glavni protagonist i da svojim prisustvom oblikuje budućnost tog regiona, a realizacija te vizije podrazumeva diversifikaciju bezbednosnih odnosa u Aziji, vojnih baza i vojnog prisustva. (USA National security strategy, 2015) Takvo opredeljenje se jasno prepoznaje u Strategiji nacionalne bezbednosti iz 2015. godine koje naglašava unapređenje rebalansa u Aziji i Pacifiku, odnosno nastojanje da SAD u regionu Pacifika budu sila, kakva su to i do sada bile. U osnovi rebalans znači dislociranje 60% američkih vojnih snaga u Azijsko-pacifički region, ali i nastojanje da SAD kao glavni protagonist Azijskog Pacifika izgrade sveobuhvatnu regionalnu ekonomsku arhitekturu u kojoj će voditi glavnu i odlučujuću reč.

³ Kineska armija broji 2.335.000 vojnika što predstavlja najbrojniju vojnu silu u svetu.

U osnovi takve politike jeste težište na modernizaciji savezništva sa Japanom, Južnom Korejom i Filipinima, kao i jačanje međusobnih odnosa na obezbeđenju pune sposobnosti u odgovoru na regionalne i globale izazove. SAD su nedvosmislene da se drže ugovornih obaveza sa Južnom Korejom, Japanom i Tajlandom, da grade produbljeno partnerstvo sa Vijetnamom, Indonezijom i Malezijom, kao i konstruktivne odnose sa Kinom. Posebno mesto imaju Južna Koreja, Japan i Tajland u kojima su pokrenuti mehanizmi koji omogućavaju suzbijanje kineske ekspanzije. U tom smislu strategijsko pomeraње na Azijski Pacifik ostaje i dalje važno određenje spoljnopolitičke strategeje SAD, a njena odluka da u Pacifičkom basenu bazira 60% svojih pomorskih efektivna može da se sagleda isključivo u svetlu strategije zauzdavanja Kine. Prodaja oružja Japanu, J.Koreji i Filipinima i modernizacija njihovih oružanih snaga, kao i prodaja oružja Indiji u funkciji je osnaživanja država u regionu s ciljem da se spreči potpuna kineska kontrola Južnog i Istočnog kineskog mora i izuzetno važnih pomorskih komunikacijama u tom delu sveta. Posebno je značajno sprečiti Kinu da izađe na Pacifik kako bi on i dalje bio ekskluzivno američki i držati je u stanju strateške izolacije, pri čemu u tom procesu obuzdavanja Kine značajno mesto treba da imaju partneri. Imajući u vidu definisanu promenu u politici SAD i promene strategijskog težišta vojnog prisustva sa 50/50 Atlantik – Pacifik na 60/40 za očekivati je narastanje konfliktnih situacija naročito na relaciji SAD – Kina i zemalja Azijsko-pacifičkog regiona koje imaju mnogobrojne bezbednosne ugovore sa SAD.

Naravno, nezaobilazni i sve značajniji akteri na prostoru Azijskog Pacifika, pored SAD i Kine, su Rusija, Indija i Japan. Za Rusku federaciju, Daleki Istok ima izuzetno značajnu geopolitičku u geostrategijsku ulogu, pa je njena spoljnopolitička fokusiranost snažno usmerena ka tim prostorima. Rusija ima privilegovanu poziciju na kopnu, međutim, za lidersku poziciju, pored kopna, potrebno je i more. Zato je za Rusiju važan svaki kopneni prostor koji vodi na more i otuda njen naglašen interes za prostore koji imaju povoljne izlaze prema Pacifiku na Dalekom Istoku. To je i glavni razlog zašto Kurilska ostrva imaju poseban geostrategijski značaj za Rusiju. Nakon Drugog sveskog rata Rusija je povratila teritorije koje su izgubljene posle rata sa Japanom 1905. godine i proširila se zauzimajući i 4 ostrva u južnom delu Kurilskih ostrva. Na taj način je obezbedila bezbednost prolaza iz Vladivostoka do Pacifika preko moreuza La Peruz.⁴ To je razlog što je ovaj pomorski koridor, prema istoku, postao najvažnija linija za rusku mornaricu na Dalekom istoku i svaka promena u ovom regionu za Rusiju je vrlo osetljiva, imajući u vidu slabosti odbrane njenih snaga na Dalekom istoku. Međutim, ono što je sasvim jasno je to da je Rusija jedan od svojih polova interesa pomerila u ovaj region a njene sve intenzivnija bilateralna saradnja sa Kinom, uključujući i sve integrisanije bezbednosne, posebno vojne sadržaje sugeriše na mogućnost stvaranja ozbiljnije bezbednosne integracije.⁵

Japan predstavlja po značaju treću važnu državu u trouglu moći na Azijskom Pacifiku. U osnovi globalna reputacija Japana preventivno se temelji na snažnom ekonomskom progresu i tesnim vezama sa Sjedinjenim Američkim Državama koje su mu garant bezbednost. Ne upuštajući se u vojno nadmetanje Japan je nakon poraza u Drugom svetskom ratu svoju energiju usmerio na ekonomsko uzdizanje što ga je učinilo jednom od

⁴ Moreuz La Peruz je morski tesnac između japanskog ostrva Hokaido i ruskog ostrva Sahalin koji povezuje Ohotsko i Japansko more.

⁵ Cilj zajedničke rusko-kineske pomorske vježbe koja je realizovana u Južnom kineskom moru 2016. godine bio uvežbavanje dve flote u operacijama odbrane, spasavanja, protivpodmorničkih operacija i aktivnostima na zauzimanju ostrva.

globalnih ekonomskih sila. Njegovo nastojanje da nakon Hladnog rata zadobije i status političke sile koji bi odgovarao njegovoj ekonomskoj težini otežan je kompleksom krivice. Japan je opterećen je nizom nesuglasica sa svojim susedima koji su posledica okupacije japanske vojske pre i tokom Drugog svetskog rata, pa se sa Rusijom spori oko Kurilskih ostrva⁶, sa Korejom, kao i sa Kinom oko ostrva Tajvan.

Kao i u slučaju Kine, velika zavisnost od energenta predstavlja najveću ranjivost Japana. Japan je neotporan na i najmanje poremećaje u trgovini, a opterećen je i demografskim deficitom. Takođe, regionalno je izolovan i politički limitiran svojom bezbednosnom zavisnošću od moćnog saveznika. (Sakan, 2012) Snažna zainteresovanost za stabilnost u Azijskom Pacifiku, odustajanje od ambicije o dominantnoj regionalnoj ulozi, ali i snažno nastojanje da očuva ulogu predvodnika u ekonomskom razvoju ali i sve snažnija uključenost u globalnim mirovnim naporima čini ključna određenja spoljnopolitičkog nastupa Japana. Geopolitičko identifikovanje japanske politike sa američkom politikom, takođe se ne dovodi u pitanje, jer drugog bliskog saradnika u regionu nema. Čvrsta veza Japana sa SAD posebno dobija na značaju usponom Kine kao glavnog takmaca, kao i još uvek snažnih antijapanskih pogleda najbližih suseda.

Indija kao zemlja sa veoma burnom istorijom i kompleksnim političkim ustrojem, stanovništvom koje prelazi milijardu i dvesta miliona stanovnika i ekspanzivnim privrednim razvojem izrasta u globalnog geopolitičkog aktera. Iako je centralna zemlja u Južnoj Aziji, Indija ima jasne ambicije da bude akter i u onome što se dešava u Azijskom Pacifiku, i da na taj način u određenom smislu ograničava poziciju ostalih aktera, a pre svega Kine. U osnovi njene doktrine *East Look Policy* koja vodi jačanju njenog uticaja na Jugoistočnu i Istočnu Aziju s ciljem da neutrališe ekspanziju Kine u regionu, kao i da intenzivira odnose sa državama koji su konkurenti Kine i Japana (Avijucki, 2009). Glavni geopolitički aduti su njena ekonomska moć, status nuklearne sile, kao i demografski potencijal. Međutim, mnogobrojne teškoće sa kojima se suočava Indija, a pre svega njena slaba i podeljena unutrašnja društvena struktura, kao deo kolonijalnog nasleđa, otežava joj da se efikasno nosi sa velikom odgovornošću koje imaju velike države u međunarodnoj politici. Isto tako, višedecenijski animoziteti sa Kinom i Pakistanom, dugoročno će negativno uticati na sposobnost Indije da utiče na geopolitiku ka jugu, odnosno Indijskom okeanu.

BEZBEDNOSNI SPOROVI U ISTOČNOM KINESKOM MORU

Istočno Kinesko more je poluzatvoreno more Pacifičkog okeana koje je okruženo Kinom, Japanom i Južnom Korejom⁷ i zauzima prostor koji se nalazi između ostrva Kjušu i Rjukju na istoku, kineskog ostrva Tajvan na jugu i kontinentalnog dela Kine na zapadu. Sa Južnim Kineskim morem povezano je preko Tajvanskog prolaza, sa Japanskim morem povezano je preko Korejskog prolaza, dok se na severu graniči sa Žutim morem.

Sve intezivnija konkurencija oko resursa u Istočnom Kineskom moru, kao i nova *bezbednosna podela granica*, doprinelo je da Istočno Kinesko more postane jedna od

⁶ Neki pokušaji „spuštanja lopte” oko Kurilskih ostrva sa Rusijom, i postizanja zvaničnog mira najverovatnije neće biti blagonaklono gledani ili iskorišteni od strane druge sile – SAD.

⁷ Površina Istočnog kineskog mora iznosi oko 1.250.000 km²

najvažnijih bezbednosnih tema u regionu. Ovim se postojeći sporovi koji se aktiviraju, i novi koji se stvaraju koriste za unošenje novih i negativnih sadržaja u odnosima između zemalja u regionu. Posebno su ozbiljni sporovi između Severne Koreje i SAD, a i Kine i Japana, kao dominantnih ekonomskih i vojnih sila u Azijsko-pacifičkom regionu. Dinamika tih sporova, kako njihovo razrešavanje tako i njihovo zaoštavanje, imaće veoma veliki uticaj na nivo i kvalitet saradnje država Azijskog Pacifika i njegovu bezbednost.

Jedan od glavnih sporova u Azijskom Pacifiku, kako u prošlosti tako i danas, je pravo korišćenja mora. Problem odnosa država prema morskim površinama i pravima njihovog korišćenja, iniciralo je da se 1982.godine u Ujedinjenim nacijama usvoji Konvencija o pravu mora koja je stupila na snagu novembra 1994.godine (The United Nations Convention on Law of the Sea, UNCLOS).⁸ Važno je napomenuti da su SAD učestvovali u njenom stvaranju, ali je nisu potpisali odnosno ratifikovali. U Konvenciji je definisana odredba koja reguliše bezbedan „neškodljiv prolazak” teritorijalnim morem, ali je izostalo definisanje pojma „neškodljiv prolazak” što otvara prostor za razičito tumačenje. Ovakva nedefinisanost predstavlja jedan od osnovnih problema u odnosima SAD i Kine, jer obe zemlje suštinski različito definišu ovaj pojam.⁹ Kina tumači pomorsku konvenciju tako da vode u kojima imaju pravo da određuje pravila stranim brodovima ne odnosi samo na pojas od 22 kilometra od obale, već da se ta pravila prolaza odnose i na sve vodene površine do kraja takozvane ekskluzivne ekonomske zone što ukupno iznosi oko 415 kilometara *ograničenog pristupa* (Šenhua, 2013) Za SAD, težište je sloboda plovidbe i sloboda preletanja, bez obzira na isključiv ekonomski pojas ili na teritorijalno more u kojima Kinezi imaju samo samo ekskluzivno pravo eksploatacije.

Sporovi u Istočnom Kineskom moru uglavnom uključuju tri strane, odnosno Kinu, Japan i Južnu Koreju. Sporovi između Kine i Južne Koreje, su sporovi oko podele isključivog ekonomskog pojasa. On je uglavnom lociran na Žutom moru, a delom u Istočnom Kineskom moru. Najozbiljniji problem u sporu između Kine i Južne Koreje je nesuglasica oko Sujan hridi na kojima je Južna Koreja počela da gradi postrojenja, a u osnovi spora je dilema da li je Sujan hrid, hridina ili ostrvo.¹⁰ Problem koji takođe opterećuje odnose Kine i Južne Koreje jeste Sporazum o ribarstvu između Japana i Južne Koreje koje su ove dve države potpisale bez saglasnosti Kine. Suština problema je to što se jedan deo zajedničkog morskog prostora za eksploataciju Japana i Južne Koreje, koji je definisan sporazumom, nalazi u sastavu kineskog isključivog ekonomskog pojasa.

Posebno potencijalno eksplozivan problem predstavlja militarizacija Severne Koreje i njen izraženi animozitet u odnosu prema Južnoj Koreji, SAD i Japanu, kao i činjenica da ona glavninu svog bogatstva troši na nastojanje da postane vojna sila sa nuklearnim programom kao preduslovom sopstvene bezbednosti. U svetlu krize koja je eskalirala zbog nuklearnih proba i lansiranja balističkih raketa Pjongjanga, SAD su uputili nekoliko nosača aviona u region, čime kriza na tom prostoru dobija nepredvidljive okvire.

⁸ Pomorska konvencija OUN definisala je polaznu liniju, unutrašnje vode, teritorijalne more, spoljno more, isključiv ekonomski pojas, epikontinentalni pojas, otvoreno more itd.

⁹ Prema kineskom shvatanju vojni brodovi drugih zemalja za ulazak u kinesko teritorijalno more moraju da imaju dozvolu kineskih vlasti. Za razliku od Kine, SAD smatraju da svi brodovi, uključujući i vojne brodove, imaju pravo „neškodljivog” prolaska bez prijavljivanja obalnoj zemlji.

¹⁰ Institut za geografiju Južne Koreje je 2001. godine nazvao Sujan hrid kao Leodo što znači ostrvo, a to otvara mogućnost da povoljnije po sopstvene interese definiše podelu isključivog ekonomskog pojasa i eksploatacije resurse Istočnog Kineskog mora.

Sporovi između Kine i Japana su mnogo intenzivniji i koplekovaniji. Dominiraju sporovi oko suvereniteta nad lancem malih ostrva Senkakau (kineski naziv Diaojua) i podele isključivog ekonomskog pojasa u Istočnom Kineskom moru. Teško istorijsko nasleđe koje je obeleženo snažnim neprijateljstvima počev od kraja 19. veka pa sve do okupacije Japana u Drugom svetskom ratu, ostavilo je snažne posledice na odnose između ove dve države sve do današnjih dana. Zato ovi sporovi imaju mnogo dublji značaj i akumuliraju veliki potencijal za snažno rivalstvo i međusobnu konfrontaciju Kine i Japana. Nenaseljena ostrva Senkakau (Huangvei, Čivei, Nansiao i Beisiao) nalaze se na pola puta između zapadne kineske obale (oko 240 nautičkih milja) i japanskog ostrva Okinava na severistoku u Istočnom kineskom moru i dobar deo procenjenih rezervi nafte i gasa se nalazi u njihovoj blizini. S obzirom da se isključiva ekonomska zona prostire tačno 200 nautičkih milja od teritorijalnih voda, onda je jasno zašto nijedna strana ne odsutaje od prava da polaže pravo na ta ostrva. (Šenhua, 2013)

Inače ostrva su počev od šesnaestog veka i vladavine dinastije Ming pa sve do kraja devetnaestog veka, bila pod zaštitom kineske države kada ih je 1895. godine Japan anektirao, nakon pobeđe u Kinesko-japanskom ratu. Prema deklaraciji iz Kaira iz decembra 1943. godine, sve kineske teritorije koje je Japan osvojio uključujući i Mandžuriju, moraju da se vrte Kini. Odredbama Potsdamske deklaracije iz jula 1945. godine, teritorija Japana je definisana bez ostrva Senkaku. Ugovorom iz San Franciska koji je potpisan bez saglasnosti Kine i Sovjetskog Saveza, Ujedinjene nacije su prepustile SAD stateljtvo i superviziju nad svim ostrvima Rjukju, uključujući ostrva Senkakau u paketu sa ostrvom Okinava. Nakon toga SAD su 1971. godine potpisale sporazum sa Japanom i vratile nadležnost Japana nad ostrvima Rjukjua, ali su u taj sporazum uneta i ostrva Senkakau, naglašavajući da su ovim sporazumom Japanu samo vratile nadležnost nad spornim ostrvima, ali ne i suverenitet nad njima. Američki senat krajem 2012. godine, objavljuje dodatno objašnjenje u kojem naglašava da je u odnosu na ostrva Senkakau primenljiv član 5. Sporazuma o međusobnoj saradnji i bezbednosti između SAD i Japana koji podrazumeva zajedničku odbranu. Takav američki stav je dugoročno opteretio odnose Kine i Japana.

Tako veliki značaj navedenih ostrva po bezbednost celog regiona, proizilazi iz činjenice da su ostrva Senkaku na ključnom mestu prolaza između Kine i Japana. Ova činjenica za Kinu ima još veći značaj, imajući u vidu stav o ujedinjenju sa Tajvanom i porast njenih interesa u zapadnom Pacifiku kao američkom okeanu. Ovakvim strategijom SAD pokušava da preko Japana kontroliše ostrva Senakaku i udalji Kinu od mogućnosti ujedinjenja sa Tajvanom, odvoji je od Pacifika i onemogući njeno preuzimanje kontrole nad Istočnim i Južnim kineskim morem. Takva strategija koja se svodi na ograničavanje Kine u njenom pristup Tihom okeanu, u osnovi bi trebalo da znači stratešku izolaciju Kine i značajno zauzdavanje njene moći.

U ekonomskom smislu, region oko ostrva Senkaku ima ogromne rezerve nafte¹¹, gasa i ostalih sirovina. Procenjuje se da u tom regionu ima između 60 i 170 milijardi barela nafte i više stotina milijardi kubnih metara gasa. Osim toga, Istočno kinesko more je bogato ribom. Posebno je značajno pitanje suvereniteta iz ugla ekonomskih interesa, a iz ugla Kine to je povezano sa velikim bezbednosnim i geopolitičkim problemima. Sve ovo

¹¹ Procenjuje se da ovaj region ima rezerve od 1095 milijardi barela sirove nafte, što je slična količina rezerva- ma sirove nafte koje poseduje Irak.

inicira ozbiljan spor između Kine i Japana, koji se tiče podele oko „isključivog ekonomskog pojasa” na Istočnom Kineskom moru. Kina i Japan su prekomorski susedi i obe strane se trude da što više zaštite svoje interese na moru, pa je normalno da imaju velike razlike u gledištima. U tom kontekstu, podela isključivog ekonomskog pojasa¹² između Kine i Japana i dalje ostaje dugoročni spor na Istočnom Kineskom moru čiju suštinu, prevashodno čine ekonomski interesi.¹³

Američka Strategija podrazumeva zauzdavanje ekonomske političke i vojne moći Kine i napore da u u ta nastojanja uključi Tajvan, Filipine, Vijetnam i Južnu Koreju. Otuda na vrhu liste Kinesko-Američkih neslaganja jeste Tajvan čija sudbina opterećuje odnose dve velike sile više od šest decenija. Iz Kineskog ugla gledano osnovu za rešenje ovog problema jeste prisajedinjenje Tajvana Kini, čime bi Japan izgubio sadašnji značaj, uz smanjenje mogućnosti pritiska od strane SAD što bi sve ukupno povećalo kinesku bezbednost. Ujedinjenje po modelu Hong Konga – jedna zemlja a dva sistema nije mnogo verovatno jer je identitet Tajvana suprotan Kineskom, imajući u vidu da je oblikovan mnogostrukim uticajima brojnih kolonijalnih i sila, počev od Holandana, Portugalca, Francuza, Engleza, Španaca pa sve do Japanaca, tako da ostrvo nije nikada nije bilo pripojeno kineskom carstvu. (Avijucki, 2009)

Kina je nedvosmislena u nameri da Tajvan povрати pod svoj puni suverenitet, naglašavajući da je spremna da upotrebi silu ako bi mirno prisajedinjenje bilo nemoguće. Strateška pozicija Tajvana i kontrola nad njim, kao i kontrola prvog lanaca ostrva otvara izlaz na japanske pomorske pravce i ugrožava strateške pozicije SAD. Kina računa sa scenarijom nezavisnosti Tajvana i eventualane vojne intervencije SAD. Pomeranje geopolitičkog težišta SAD na Azijski Pacifik dodatno brine Kinu. Rešenje nije skoro izgledno jer SAD neće da Tajvan prepuste Kini, a Kina još uvek nema moć ili neće da stečeni kredibilitet stican poslednjih decenija naruši i slučaj Tajvana reši silom, pa će tako još dugo testirati jedno drugo. Amerika će i ubuduće prodavati oružje Tajvanu.

Neslaganja u odnosima Rusije i Japana tiču se Kurilskih ostrva. Ta ostrva su samo nekoliko milja udaljena od teritorije Japana, a kontrolu nad njima Rusija je preuzela nakon Drugog svetskog rata. Japan nastoji da povрати suverenitet nad njima i u tim nastojanjima ima podršku SAD, koja ih ne uključuje u Američko-Japanski odbrambeni ugovor. Rusija je spremna na određene ustupke i dva od pet ostrva vrati Japanu, ali pomeranje geopolitičkog težišta SAD na Azijski Pacifik nametnulo je pojačani interes Rusije na tom prostoru što usložnava rešavanje pitanja Kurilskih ostrva.

BEZBEDNOSNI SPOROVI U JUŽNOM KINESKOM MORU

Južno Kinesko more se prostire od Singapura i Malajskog prolaza do Tajvan-skog moreuza. Površina mu je oko 3.500.000 km² i ima više više od 200 ostrva i hrđi koji čine četiri 4 arhipelga. Strateška pozicija i bogastvo resursima čine Južno kinesko more

¹² Prema odredbama Konvencije o pravu mora, širina isključivog ekonomskog pojasa je 200 nautičkih milja. Širina Istočnog kineskog mora između Kine i Japana, kreće se u rasponu od oko 170 do 360 nautičkih milja, što znači da na celom prostoru postoji preklapanje ekonomskog pojasa. Glavni problem ovog spora je definicija epikontinentalnog pojasa.

¹³ Prema podacima UN, rezerve nafte i gasa u Istočnom Kineskom moru iznose oko 7.7 milijarda tona i dovoljne su da obezbede Kini energetske nezavisnost u narednih 80 godina, a Japanu 100 godina.

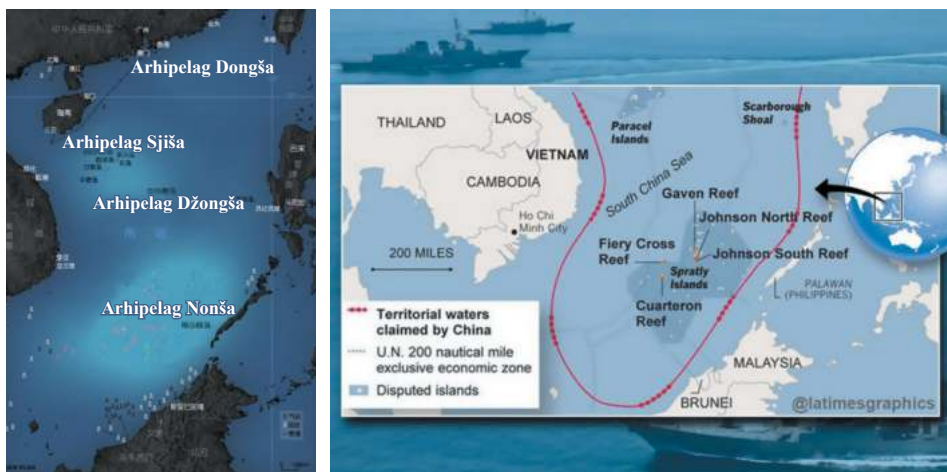
predmetom interesovanja velikog broja zemalja što ga čini geopolitičkim žarištem a savezništva, česta suparništva i teritorijalni zahtevi čine ključno obeležje miljea Južnokineskog mora. Na obale Južnog Kineskog mora izlazi Kina, Tajvan, Filipini, Malezija, Brunaj, Indonezija, Singapur, Tajland, Kambodža i Vijetnam. Južno Kinesko more, ima ogromne resurse, uključujući naftu, gas, a izuzetno je bogato i ribom. Nalazi se na glavnom putu koji povezuje Pacifik i Indijski okean. Zbog obima transporta koji se odvija preko njegovih voda, Južno Kinesko more predstavlja drugi najprometniji pomorski koridor na svetu, pa se smatra za grlo svetske pomorske rute između Pacifika i Indijskog okeana.

Kina želi da sa državama u regionu uspostavi prijateljske odnose kako zbog značaja regiona za njen ekonomski razvoj, tako i kao važnom uslovu njene stabilnosti i bezbednosti. Kina ima dugu istoriju odnosa sa ovim državama i nastoji da osnaži svoj uticaj i intenzivira ekonomske odnose.

Kako za projektovanje sopstvene ekonomske i vojne moći SAD imaju naglašen interes da izgrađuju snažne odnose sa državama u regionu Južnokineskog mora kao potpore američki vođenom međunarodnom poretku i na taj način kreiraju Azijsko Pacifički poredak. Na ovaj način će moći lakše da odgovore izazovima narastanja nove velike sile, da mogu da lakše se suprotstavljaju islamskom ekstremizmu i posebno da kontrolišu stratejske tačke ali i resurse i tržišta.

Za ostale države Južnokinesko more predstavlja uslov ekonomskog razvoja ali pitanje suverenosti i bezbednosti. Kineska pretnja ukazuje na njihov interes za prisutvom SAD i balans u odnosu na Kinu ali i mogućnost da postanu instrument njihovog nadmetanja, odnosno da dobiju što više od tog nadmetanja da uspostave balans u odnosu na uticaje SAD i Kine. Dinamika Južnokineskog mora je prožeta čestim promenama narativa, odnosno nejasne pozicije sukobljenih strana.

Vrednost starteške pozicije, ali bogastva resursima intenzivirali su teritorijalne sporove, a najizraženiji prostor sporova su trougao ostrva Spartli, Parcel i Skarborou plićak.

Slika br. 2 Četiri arhipelga na Južnom Kineskom moru (levo Kineski, desno Engleski nazivi)

Kina polaže pravo na skoro 70% procenata morskog prostranstva, uključujući tu i vode koji drugi smatraju slobodnim za međunarodni saobraćaj i koje su hiljadama kilometra udaljeni od njene obale a u blizini zemalja kao što su Vijetnam, Filipini i Brunej. Kina je 1958. godine takozvanom „linijom 9 crtica” kao svoju teritoriju definisala arhipelag Dongša (Pratas), Nanaša (Spartli), Sjiša (Paracel), i Džongša (Skarborou plićak), kao i more između njih i kopnenog dela svoje teritorije i potvrdila pravni status suvereniteta i nadležnosti. Pravno tumačenje linije 9 crtica sa stanovišta Konvencije o pravima mora je kompleksno. Kinezi smatraju da na osnovu „linije 9 crta”(crvena linija na desnoj slici gore) hridi, grebeni i ostrva unutar nje se vode kao kineska teritorija i Kina ima suverenitet na tom prostoru a ostale zemlje dobijaju slobodu plovidbe, preletanja, polaganja podmorskih kablova i cevovoda itd. Takođe, sva ostala mora van teritorijalnog mora oko ostrva su u kineskom isključivom privrednom pojasu (Šenhua, 2013). Kineski stav naglašava da Konvencija ne utiče na ograničenje teritorije i suvereniteta pa se ona ne može koristiti da bi se rešio problem koji je vezan za teritoriju i suverenitet. Zbog toga Konvencija ne sme da bude osnov zakonitosti za bilo kakvo kršenje kineskog suvereniteta i interesa u Južnom kineskom moru.

Pronalaskom nafte i gasa i mineralnih ležišta u Južnom Kineskom moru, obalske zemlje Južnog Kineskog mora su pokazale pretenzije za uspostavljanje svoje vlasti na tom prostoru a osnovu su našli i i Konvenciji o moru. Pored Kine koja smatra da polaže istorijsko pravo i da su sporna ostrva neodvojiva od njene teritorije, svoje interese su potvrdili Malezija, Brunej, Filipini i Vijetnam, polažući pravo na 20 nautičkih milja ekonomskog pojasa, pri čemu rivalitet je posebno izražen u pogledu ostrva arhipelaga Paracel i Spartli.

Arhipelag Pratas (Dongša) je centralni arhipelag u Južnom Kineskom moru. Nalazi se istočno od ostrva Jongsjing, odnosno 340 km od grada Honkonga. Smatra se arhipelagom, ali skoro sva ostrva su ispod nivoa mora osim ostrva Huangjan. Arhipelag se nalazi na glavnom transportnom putu između Kine, Japana i Singapura. Spor na arhipelgu Pratas vodi se između Kine i Filipina jer obe države žele kontrolu nad ostrvom Huangjan. Nakon brojnih neuspešnih pokušaja Filipina da ostvare kontrolu nad ostrvom Huangjan, Kina je tokom 2012. godine uspostavila potpunu kontrolu nad njim. Paracelski arhipelag (na Kineskom Sjiša) poseduje oko 130 različitih morskih grebena, ali svega oko 30 njih su prava ostrva koja zauzimaju prostor od oko 15.000 km^2 . Oko njih su u sporu Kina, koja ih uglavnom efektivno kontroliše i Vijetnam. Nakon povlačenja snaga Tajvana, Vijetnam je stacionirao svoje vojne snage na ovaj arhipelag. To je bio razlog za rat 1974. godine između Kine i Južnog Vijetnama u kojem je pobedila Kina nakon čega je ona ponovo obnovila potpunu kontrolu na akvatorijom arhipelga. Vijetnam je 2012. godine doneo Zakon o moru u kome ovaj aripelag i arhipelag Spratli (Nanaša) podpadaju pod Vijetnamsku nadležnost i suverenitet. Kao odgovor Kina uspostavlja zvaničnu vlast, tako da se na ostrvu Jongsjing (Paracelski arhipelag) formira grad kao politički, vojni i kulturni centar a za nekoliko narednih godina na ostrvu je izgrađen i aerodrom.

Arhipelag Spratli je najjužniji i najveći arhipelag sa najviše ostrva i hridi u Južnom kineskom moru. Suverenitet nad arhipelom ima Kina. Na njemu se nalazi više od 30 hiljadaa ostrva, hridi grebena, sprudova a samo oko 50 njih se mogu smatrati ostrvima. U ovom arhipelgu situacija je najkomplikovnija zbog nastalih sporova za suverenitetom, a problemi su nastali pronalaskom nafte i gasa. Ovaj činilac je inicirao početak borbe za osvajanje ostrva i grebena na tom prostoru. Kina je takođe 1988. godine upotrebila silu u

borbi za ostrva ovog arhipelaga. Trenutno stanje je takvo da Vijetnam ima u posedu 29 ostrva, Kina 6, Tajvan 2, Filipini 9, Malezija 5, Brunej 1 (bez vojnog prisustva), dok Indoneziju interesuje deo isključivog ekonomskog pojasa bez suvereniteta (Lai, 20013).

Istovremeno Kina u nastojanju da ostvari punu kontrolu nad Južnokineskim morem i rešavanju teritorijalnih sporova sa susedima nastoji da spreči uključivanje SAD u rešavanje tih sporova, verujući da na taj način one ohrabruju njene susede, kao što je podržala Filipine 1994. godine, naglašavajući da njihov odbrambeni ugovor uključuje i filipinske zahteve u južnokineskom moru. SAD upozorava da modernizacija kineske vojske narušava postojeći balans i slobodnu plovidbu, podržavajući teritorijalne zahteve Vijetnama, Filipina i Malezije.

Energetsko bogatstvo Južnog Kineskog mora, takođe predstavlja dominantan izvor neslaganja i rivaliteta. U odnosu na rezerve nafte i gasa u Istočnom Kineskom moru, Žutom moru, Južno Kinesko more ima najveće potencijale.

Procenjeno je da Južno Kinesko more ima otprilike više od 35 milijardi tona nafte i gasa što je 15% svetske rezerve. Na prostoru unutar „linije 9 crta”, postoji 16 basena sa naftom i gasom u njima se, po proceni, nalazi više od 45 milijarda tona nafte i 8 biliona kubnih metara gasa¹⁴. Osim toga, morsko dno je bogato nalazištima metala.

Pronalaskom ugljovodonika u Južnom Kineskom moru sedamdesetih godina prošlog veka, kao i definisanjem isključivog privrednog pojasa na konferenciji UN o pravu mora, zemlje oko Južnog Kineskog mora su počele da pokazuju svoje interesovanje prema „isključivom ekonomskom pojasu”.¹⁵ U više navrata tokom 1997. godine Kina je vršila istraživanja, ali ih nije završila zbog ometanja od Vijetnamske strane. Eksploatacija ovih energenata se vrši delimično u dubokom moru. Zbog tehničko – tehnoloških ograničenja ta eksploatacija u nekom slučajevima nije moguća. U slučaju Južnog Kineskog mora 70% rezervi ugljovodonika se nalazi u dubokom moru.

Iako se na prvi pogled stiče se utisak da je Južno kinesko more zatvorenog tipa, ono je različitim moreuzima u svim pravcima povezano sa drugim morima, pa je zato poznato kao kao „raskrsnica na Dalekom istoku”. Zbog svoje važne uloge u pomorskoj komunikaciji, Južno Kinesko more je, drugi najveći pomorski koridor posle Sredozemnog mora. Na severu, Južno Kinesko more je povezano sa Istočnim Kineskim morem preko Tajvanskog moreuza, koji se nalazi između kineske provincije Fudiana i Tajvana. Pomorska komunikacija severoistočne Azije sa jugoistočnom Azijom i dalje prema Indijskom okeanu, uglavnom se odvija preko ovog moreuza. Na severoistoku, Južno Kinesko more je povezano sa Pacifikom preko Baši kanala koji se nalazi između ostrva Tajvan i Filipina. Komunikacija između Singapura, Džakarte i Manile sa ostalim jugoistočnim zemalja do Dalekog istoka, i od Hongkonga do Havaja i Amerike uglavnom vode kroz ovaj kanal. Kroz ovaj kanal se prevozi najveći deo nafte i ostalih sirovina koje se uvoze iz Bliskog istoka, Afrike i Jugoistočne Azije za Japan, a takođe, predstavlja i glavni prolaz Ruske pacifičke flote. Otuda se smatra kanalom koji bi težišno bio kontrolisan i blokiran u eventualnom sukobu.

¹⁴ Postoje različite procene - prema Američkom institutu za geološka istraživanja, rezerve nafte iznose 28 milijarda tona.

¹⁵ Devedesetih godina prošlog veka zemlje oko Južnog Kineskog mora su potpisale ugovore sa zapadnim kompanijama koje poseduju tehnologiju i fondove za zajedničku eksploataciju energenata u Južnom Kineskom moru. Nedostatak tehnologije i finansijskih sredstava su razlog zašto tu eksploataciju ne vrše same, ali i pitanje kineskog suvereniteta i rizika koje ono sa sobom nosi.

Na istoku, južno kinesko more je povezano sa Sulu morem preko Mindoro moreuzom. Ovaj moreuz je glavni plovidbeni put između Pacifika i Južnog Kineskog mora. Na jugu, Južno Kinesko more je povezano sa Javanskim morem preko Karimata moreuza, koji je glavni pomorski put između jugoistočne Azije i Australije. Na jugozapadu, Južno Kinesko more je povezano sa Indijskim okeanom preko Malajskog prolaza koji se smatra jednim od najvažnijih svetskih pomorskih koridora koji povezuje Pacifik sa Indijskim okeanom. To je morski put sa najvećom saobraćajnom gužvom na svetu jer se procenjuje da između 20% do 25% celokupne svetske pomorske trgovine prolazi tim moreuzom. Zato se Malajski prolaz se smatra „linijom života” za ekonomiju zemalja iz okruženja ovih mora.

Istovremeno, kada je reč o bezbednosti, jedna od najosetljivijih tačaka u Azijskom Pacifiku je takozvana „malajska dilema”. Naime, radi se o izraženim bezbednosnim pretnjama kojima obiluje Malajski prolaz¹⁶ od kojih su najizraženije piratstvo i terorizam. Šest od deset piratskih otmica koje se dogode u svetu, dogode se na ovom području¹⁷, odnosno na svaka 4 do 5 dana po jedna. Današnji pirati u Malajskom prolazu imaju moderno oružje i modernu opremu, kao i razgranatu obaveštajnu mrežu po lukama Jugoistočne Azije. Isto tako, Malezija, Indonezija i južni deo Filipina su regioni sa islamskim stanovništvom, a radikalizacija islama pospešila je porast i aktivnosti islamskih ekstremističkih grupa. Njihovo povezivanje sa nosiocima islamskog terorizma i ekstremizma (Al Kaida, Islamska država / DAESH) omogućava koordinaciju njihovih aktivnosti i izvođenje koordinisanih terorističkih napada i na prostoru Indokine. Širenjem teritorije i porastom broja objekata napada otežava se uspešno protivdejstvo, posebno ako se zna da su vojno – policijske snage zemalja malajskog moreuza (osim Singapura) slabe i nedovoljne (radi se uglavnom o relativno slabim mornaričkim formacijama).

ZAKLJUČAK

Značajne promene koje se odigravaju poslednjih godina u savremenoj međunarodnoj politici, kao i sve veći značaj energetskih i mineralnih resursa i komunikacijskih pravaca, snažno su uticali na porast geopolitičkog i geostrategijskog značaja Azijskog Pacifika. Ogromne rezerve nafte i gasa, najveća koncentracija ljudskih resursa, kao i visoka tehnološka dostignuća utiču da region Azijskog Pacifika, izrasta u jedan od najsnažnijih pokretača razvoja i progresu savremenog sveta. Takva jedinstvena pozicija Azijskog Pacifika koncentriše sve više interese međunarodne politike na taj region čime on sve više zadobija status gravitacionog centra globalne moći i ekonomskog dinamizma.

Revitalizacija Kine predstavlja glavnu promenu u odnosima moći i globalnim geopolitičkim obrascima, kao što je isto tako izvesno da je evrocentrični tok razvoja sveta sa zapadnim civilizacijskim diskursom kao dominantnim, nesumnjivo u defazivi što širi prostore za snažniji globalni uticaj nastajućih globalnih aktera sa Istoka. U tom smislu, uzdizanje Kine nije samo uobičajeno nadmetanje velikih sila već je to titanska pro-

¹⁶ Malajski prolaz je jedan od najvažnijih svetskih pomorskih koridora koji povezuje Pacifik sa Indijskim okeanom. Između 20% do 25% celokupne svetske pomorske trgovine prolazi tim moreuzom.

¹⁷ Prema analizi, ekonomski gubici za jednu godinu zbog piratstva u jugoistočnoj Aziji iznose preko 25 milijardi dolara.

mena svetske moći koja tradicionalno vodi promenama u svetkom liderstvu kao i do političkih, ekonomskih, bezbednosnih i kulturoloških promena u međunarodnom sistemu. Tim više dobija na značaju stav da je nastajanje nove sile uvek kroz istoriju bilo praćeno napetostima.

Izrastanje Kine na rang globalne sile i, s tim u vezi, podstaknuto pomeranje spoljnopolitičkog težišta SAD, stavlja Tih okean u centar savremene relanosti, kao važnost i strateškog pozicioniranja u azijsko-pacifičkoj regiji. Uticaj tih promena i osobenost geopolitike i geostrategije tog prostora intenzivira kinesko-američko nadmetanje u sklopu čega se zaoštavaju pitanja razgraničenja, plovnih puteva i kontrole pomorskih pravaca, kao i savezništava u tom delu sveta. Istovremeno ti procesi su pobudili i interes ostalih važnih međunarodni aktera Azijskog Pacifika, pre svega Rusije, Indije i Japana, za smer i dinamiku promena u tom delu sveta. Rusija, koja zbog sukoba sa Evropom i SAD oko Ukrajine, definitivno je jedan od svojih polova interesa pomerila u ovaj region, a njene sve intezivnija bilateralna saradnja sa Kinom, uključujući i sve integrisanije bezbednosne, posebno vojne sadržaje, sugeriše da se čine ozbiljni pokušaji na stvaranju drugog pola moći i multipolarnoj međunarodnoj politici u *ovom* delu sveta. Takođe i Indija, koja je fokus u spoljnoj politici imala na Indijskom okeanu, sada svoje geopolitičko težište usmerava ka azijskom Pacifiku pa su danas prepoznatljiva njena nastojanja da sve značajnije učestvuje u geopolitici Azijskog Pacifika.

Povratak klasične geopolitike i nadmetanje za strateško pozicioniranje SAD i Kine, njihovi dijametralno suprotni pogledi po pitanju ekskluzivne ekonomske zone i bezbednosti plovidbe i teritorijalnih razgraničenja uverljivo sugerišu porast konfliktnog potencijala u njihovim odnosima i neizbežnost njihovog sukobljavanja u budućnosti. Intezivno nadmetanje u širokom spektru interesa svojom kompleksnošću je teško kontrolisano, sa snažnim implikacijama ne samo po stabilnost i bezbednost u regionu, komplikujući perspektive za mir. Pomorska strateška pozicioniranja i za te potrebe razvoj monarice, militarizacija Južnog kineskog mora i razvoj industrije naoružanja i mornarice su takođe nezaobilazna nepoznanice koje usložavaju spektar bezbednosnih izazova. Zaoštavanje odnosa povodom nuklearnog programa i proba balističkih raketa Severne Koreje i snažna koncentracija američkih ratnih efektivna u blizini Korejskog poluostrva, predstavlja posebno opasan vid ugrožavanja bezbednosti na tom prostoru. Ekološki problemi i prirodne katastrofe i izražena opasnost delovanja islamskog ekstremizma, upotpunjavaju destruktivni potencijal koji ugrožava bezbednost Azijskog Pacifika.

Kina, čiji kapaciteti moći zadobijaju impresivne domete, ima prirodnu težnju da demonstrira težnju da konsoliduje svoje eksterne relacije i interese. Poznato je da moć ne menja samo ljude, već i države, pa naglašeno vojno pozicioniranje u azijsko-pacifičko regionu Kine ima nedvosmislenu ambiciju da osigura njenu poziciju na Istočno Kineskom i Južno Kineskom moru kao prostora koji ima višestruki značaj za njen dalji privredni zanačaj, ali za njeno bolje pozicioniranje kao globalnog aktera na Tihom okeanu. Pri čemu se teritorijalni integritet, pored nacionalnog jedinstva, smatra suštinskim nacionalnim interesom

Nema sumnje da je američka uloga u tom prostoru stavljena na probu, kako zbog približavanja Rusije i Kine, tako i zbog promenljivog odnosa država Azijskog Pacifika prema američkom liderstvu na Azijskom Pacifiku. Danas je sasvim jasno da SAD više neće moći kao do sada da nameću svoje zahteve sa pozicije sile, jer više nije moguće ignorisati ekonomsku i geopolitičku snagu Kine. Isto tako, bez Kine, Japana i Indije teško je

očekivati da SAD mogu odlučujuće da oblikuju ekonomsku budućnost Azije. Ako se tome doda da se intenzivira opasnost njenog direktnog sučeljavanja sa Rusijom, i da je na delu oživljavanja klasične hladnoratovske percepcije u njihovim odnosima, onda sasvim sigurno geopolitička moć SAD gubi od svoje superiornosti.

Odnosi Kine i SAD čine okosnicu odnosa u Azijskom Pacifiku i oni će najsnažnije uticati na stabilnost i bezbednost tog regiona, a svi ostali odnosi jesu i ostaju proizvod tog odnosa. To je posebno značajno ako se ima u vidu heterogenost država Azijskog Pacifika, njihova međusobna suparništva i savezništva sa jednom od vodećih sila i na tome zasnovane njihove kalkulacijske politike, što dodatno naglašava kompleksnost odnosa na tom prostoru. Treba očekivati da će se sve države koje su neutralne, odnosno koje podjednako zavise i od Kine i SAD, držati diplomatske ravnoteže¹⁸ brižljivo izbegavajući sukob, zaključujući da svoje interese mogu ostvariti posredno, saradnjom sa Kinom ili SAD i uslovljavanjem svoje vlaste pozicije. Međutim, ozbiljan problem može da bude grupisanje malih zemalja koje imaju direktne interese u Južnom Kineskom moru protiv Kine. Ako se njima priključe i zemlje van tog prostora kao što su SAD, Japan i Indija onda problemi bezbednosti na Južnom Kineskom moru postaju još izraženiji i opasniji za svetski mir.

Sve ovo čini da su odnosi u regionu Azijskog Pacifika veoma komplikovani, često nejasni i neizbalansirani i potencijalno mogući izazivači različitih sukoba čije implikacije bi daleko prevazilazile regionalne okvire. Region ogromne strateške važnosti, koji je istovremeno i višestruko nestabilan region, još više dobija na značaju, imajući u vidu novu američku administraciju koja najavljuje zaoštavanje nadmetanje SAD sa Kinom kao svojim glavnim takmacem. Uverenje da se sudbina Amerike određuje na Pacifiku a ne na Atlantiku, ide u prilog takvim dugoročnim projekcijama, što Azijski Pacifik stavlja u sam vrh izazova po bezbednost u svetu.

LITERATURA

- Avijucki, Vjačeslav., (2009), *Kontinentalne geopolitike*. Beograd: CLIO.
- Acharaya A., (2014), *The End of American World Order*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Anthony H. Cordesman., (2016), *Evolwing Strategies in the US-China Military Balance*. Centar for Strategic Internationa studies.
- Bžežinski, Zbignjev., (2013), *Amerika-Kina i sudbina sveta Strateška vizija*. Beograd: Albatros Plus, FB.
- Bremer, Ijon., (2015), *SUPERSILA Tri moguća scenarijauloge Amerike u svetu*. Beograd: CIRSD.
- Zorko, Marta., (2016), „Velika igra na Pacifiku: Povratak maritimne geopolitike i odnosi moći u Južnom kineskom moru”, *Političke analize*, broj 29.
- Jianwei Weiqing Song., (2016), *China, The European Union, and International Politics of Global Gowenance*. New York: Palgrave Macmilan.

¹⁸ Ovdje je karakteristično ponašanje Filipinskog predsednika Dutertea, javno traži da Amerikanci napuste Mindanao, što je za „najamerikanizovaniju” zemlju regiona veoma čudno.

- Kejgen, Robert., (2009), *Povratak istorije i kraj snova*. Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.
- Kilibarda, Zoran.,(2008), *Osnovi geopolitike*. Beograd: Fakultet bezbednosti, Službeni glasnik.
- Kilibarda, Zoran., Mladenović, Miroslav., Ajzenhamer, Vladimir., (2014), *Geopolitičke perspektive savremenog sveta*. Beograd: Fakultet bezbednosti.
- Koker, Kristofer., (2006), *Sumrak zapada*. Beograd: Dosije.
- Mitrović, D., Trailović, D, (2014) „Geopolitika kineske energetske strategije u Centralnoj Aziji”, *Srpska politička misao*, broj 2/2014, str.133-155.
- *National Security Strategy USA 2015*.
- Sakan, Milan.,(2012), *Geopolitika u savremenom svetu*. Banja Luka: NUBL.
- Stepić, Milomir., (2014) „Balkan-nedostajuće ishodište neoevrazijskog vektora”. *Srpska politička misao*, broj 2/2014, str.111-131
- Šenhua, Vang., (2013), *Narodna Republika Kina i bezbednost u azijskom Pacifiku*. Završni rad, Komandnoštabno usvršavanje. Beograd: Škola nacionalne odbrane Vojna akademija.

Rad primljen: 15. 6. 2017.

Rad odobren: 6. 11. 2017.